

Kulturhistorisk rapport

Udgravning ved Sønder Hadsund.

En boplads fra bronzealderen ved Mariager Fjord.

J.nr. ÅHM 6110

Udgravning Maj - Juli 2011.

Rapport udfærdiget af: Museumsinspektør Torben Trier
Christiansen

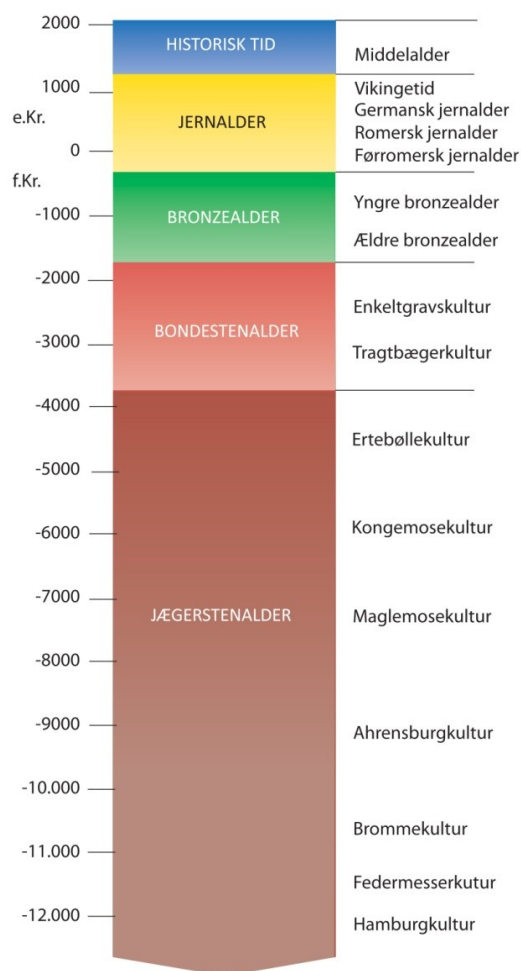
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	7

Indledning

Kystzonen langs Mariager Fjord har været befolket lige siden stenalderen. Vi kender således i dag en bred vifte af fortidsminder spredt rundt langs fjorden. Nogle er endnu synlige og andre findes under mulden, men er igennem tiden blevet observeret og registreret. Gravhøjene, som primært stammer fra bondestenalderen og bronzealderen, udgør klart den største del af kendte fortidsminder i området. Antallet af kendte bopladser fra samme periode står i skarp kontrast til gravene. Man kender forbavsende få. De findes, men sporene efter bopladserne er helt anderledes svære at finde end de ofte meget markante gravhøje. Sporene efter huse og dagligdagsaktiviteter skal søges under mulden. Hvert nyt bopladsfund føjer derfor nye detaljer til vor viden om de tidlige beboeres hjem og dagligdag.

I forbindelse med en nyudstyknings i udkanten af Sønder Hadsund fremkom netop spor efter en boplads fra bronzealderen, og i denne rapport skal de vigtigste resultater fra undersøgelsen præsenteres.

Undersøgelsens baggrund

I foråret 2011 blev Nordjyllands Historiske Museum anmodet om en udtalelse vedrørende eventuelle arkæologiske interesser på markerne umiddelbart syd for Sønder Hadsund, da der var planer om udstykning af området til privatboliger. I selve området fandtes ingen registreringer af fortidsminder eller tidligere arkæologiske fund. Arealets beliggende på bakkerne umiddelbart ned til fjorden lod dog formode, at her var endda meget stor sandsynlighed for at påtræffe fund af væsentlig arkæologisk interesse. Museet anbefalede derfor, at der forud for anlægsarbejdet blev lavet en arkæologisk forundersøgelse. En sådan forundersøgelse foregår ved, at der med gravemaskine anlægges en serie af søgegrøfter med jævne mellemrum hen over arealet. Gravemaskinen fjerner kun lige mulden, og i råjorden umiddelbart under muldlaget kan arkæologerne se, om der er bevarede spor efter forhistorisk aktivitet.

Forundersøgelsen foregik i maj 2011 og afslørede et par fundområder med anlæg fra forhistorisk tid. Østligt i udstykningsområdet fandtes nogle få anlægsspor fra bondestenalderen, mens der på en markant bakketop mod syd fandtes et større fundområde med bebyggelsesspor fra bronzealderen. De beskedne anlæg fra bondestenalderen blev undersøgt med det samme, mens bopladsen fra bronzealderen blev indstillet til videre undersøgelser i form af en egentlig arkæologisk udgravning. Denne udgravning blev gennemført i løbet af juni måned.

De ansvarlige for udstykningen finansierede jf. Museumsloven forundersøgelsen og den senere udgravning.

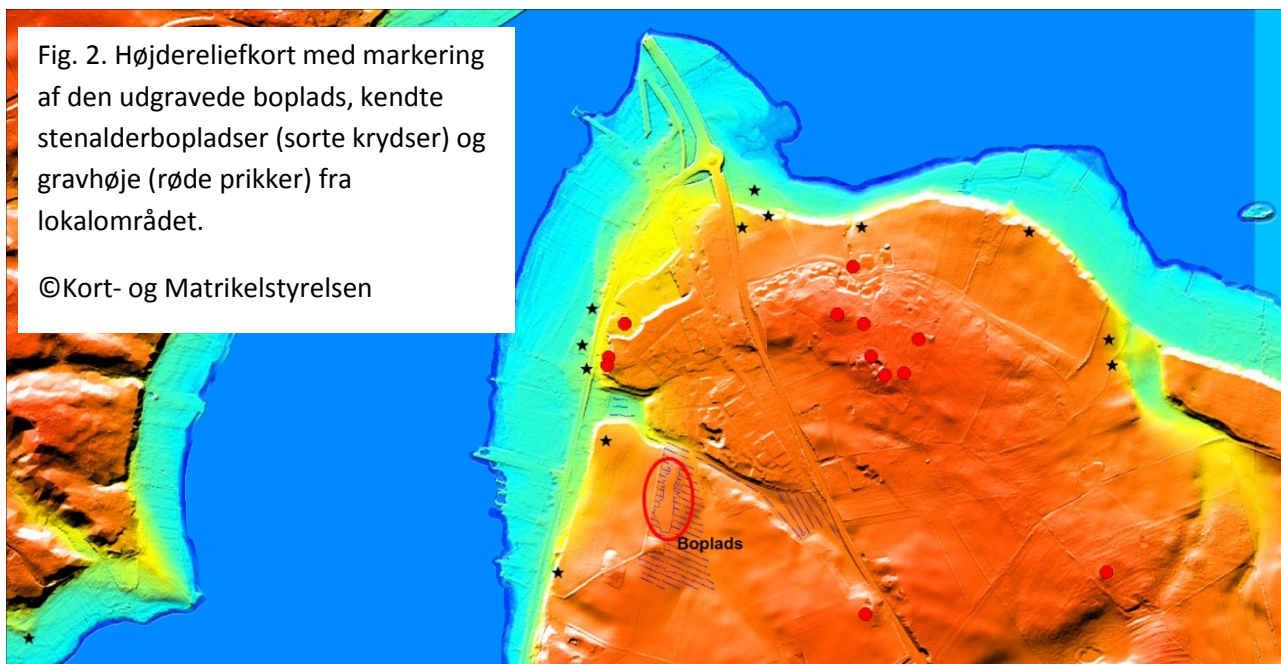

Fig. 1. Genstande fra bondestenalderen fundet under forundersøgelsen. Øverst nakken af en slebet flintøkse. Nederst lerkarskår fra et fint furedekoreret kar.

Lokalområdet i oldtiden

De udgravede kulturspor knytter sig til bakkekammen på østsiden af fjorden, hvor denne slår et knæk. Nær kysten findes her en serie af bopladser fra stenalderen. De findes i dag i strandengene lidt fra selve fjordbredden. Vandstanden var imidlertid højere i stenalderen, og da lå bopladserne således direkte ved kysten. Man har her i udpræget grad haft fokus på udnyttelse af fjordens ressourcer. En stor del af disse bopladser er bl.a. kendetegnet ved at rumme affaldslag med store mængder østers- og muslingeskaller – restproduktet efter utallige måltider indsamlet i fjorden ud for bopladserne.

Mange af bronzealderens gravhøje findes ligesom stenalderbopladserne også langs fjorden, men dog på bakketoppene i lidt længere afstand fra selve fjordbredden. Som det ses ved Sønder Hadsund skal de samtidige bopladser også søges på bakketoppen. Bebyggelserne var altså nu rykket væk fra strandengen og op på de mere tørre, dyrkbare jorde. Man var blevet bønder.

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der afdækket et 5000 kvadratmeter stort bopladsområde. Her fandtes sporene efter tre langhuse og en serie af tilhørende anlæg i form af gruber og kogestensgruber fra bronzealderen. Langhusene har været omkring 10 meter lange og 5-6 meter brede. Fra andre egne af landet ved vi, at husene har rummet både dyr og mennesker - Stald i den ene ende og beboelse i den anden. I det bedst bevarede hus fra Sønder Hadsund fandtes sporene efter et ildsted i bygningens ene ende. Ildstedet har været beboelsens hjerte. Arealet lige omkring det har fungeret som køkken og dagligstue og ude langs væggene har der formentlig været sovepladser.

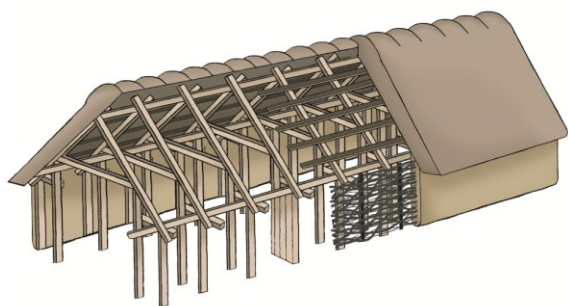

Fig. 3. Treskibet langhus.

Langhusene var af den treskibede type. Det vil sige, at husene har været konstrueret med to rækker af kraftige tagbærende stolper omgivet af en lettere konstrueret vægkonstruktion. Derved opstår der tre

aflange rum i huset som benævnes skibe (se fig. 3). Hustypen, der er en videreudvikling af den toskibede konstruktion (med én tagbærende stolperække), kendes fra bronzealderens start til vikingetidens slutning, hvor den afløses af huse med den tagbærende konstruktion i væggen (bindingsværk).

Husene lå spredt på bakken og har ikke nødvendigvis været samtidige, men kan meget vel repræsentere genopførslen af den samme gård gentagne gange. I bronzealderen kunne man ikke imprægnere træ. Derfor holdt husene ikke så længe – kun ca. 30 år. Herefter måtte man opføre et nyt hus. Ofte flyttede man så lidt væk fra det gamle.

Fig. 4. Kogestensgrube under udgravning.

Kogestensgrube

Kogestensgruber er jordovne og forekommer tit på bopladser fra oldtiden, især i bronze- og jernalder (1.700 f.kr.-750 e.kr.). I grubens bund ses ofte et sort trækulslag, fra det bål, der har opvarmet et lag af håndstore sten. På stenene har man lagt sin steg. Den har nok været indpakket i blade el. lign. for at beskytte kødet mod den kraftige varme - og ikke mindst den græstørv eller jord, der er brugt til at dække gruben til for at holde på varmen. Efter nogle timer er maden gennemstegt og klar til servering.

Kogestensgruberne kan også være brugt til at markere sit område - eller som en del af religiøse aktiviteter, som de kendes fra bronzealderens lange rækker af kogestensgruber.

I områderne omkring bygningerne fandtes enkelte gruber efter lerindvinding og en mængde kogestensgruber.

Selve genstandsmaterialet fundet på bopladsen er yderst sparsomt. Redskaber af træ, skind, strå mm., som har udgjort hovedparten af bronzealderfamiliens udstyr, var for længst rådnet bort, og det eneste der har overlevet til i dag er skår fra kasserede lerkar og rester efter produktionen af flintstenredskaber.

Sammenfatning og perspektivering

Visse dele af bronzealderens samfund er ganske velbelyst i Danmark. Mange fine fund fra gravhøje og ofringer i moseområde har dannet grundlag for et indgående kendskab til datidens gravskikke og religiøse traditioner. Bl.a. stammer de store horn "lurerne", den berømte solvogn og de ekstremt velbevarede egekistegrave fra bronzealderen.

Hverdagslivet i bronzealderen har imidlertid været helt anderledes dårligt belyst. Dette skyldes primært at bopladserne indtil for nylig kun er blevet fundet i ret beskedent antal. Først i de seneste 10 år er bopladserne for alvor begyndt at dukke op, og bopladsen fra Sønder Hadsund er faktisk den første, vi kender fra lokalområdet her. Resultaterne fra udgravningen af bopladsen udgør derfor et væsentligt bidrag bronzealderforskningen. Her og nu vil de indsamlede informationer bl.a. kunne indgå i overregionale bebyggelsesstudier, og fremkommer der med årene flere bopladser i lokalområdet og i regionen vil informationerne kunne inddrages i mere lokale studier af eksempelvis bebyggelsesudviklingen i oldtiden omkring Mariager Fjord.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker over bronzealder.

Jensen, J. 2002: Danmarks Oldtid, bind 2. Bronzealder 2000 f. Kr. - 500 f. Kr. *Gyldendal*.

Sønder Hadsund - Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6110

- Fund & Fortidsminder: Sted nr. 14.04.10. Sb.nr. 169.
- Kulturstyrelsen jnr. 2011-7.24.02/NJM-0016
- Bygherre: Allan M. Thygesen
- Undersøgt areal: 5000 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Torben Trier Christiansen
 - Museumsinspektør Lars Egholm Nielsen
 - Arkæolog Steen Knudsen
 - Arkæologistuderende Andreas Hegner-Reinau
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg